

Den kände antropologen Marshall Sahlins. Foto: Elkziz:

Är människan innerst inne god eller ond? Kan en så stor fråga avhandlas i en kort artikel? Tja, Nietzsche menade ju att det är med stora frågor som med kalla bad: man måste plumsa i och komma upp ur dem med blixstens hastighet. Låt mig därför försöka.

I över två tusen år har västerlandet levt med föreställningen att den mänskliga naturen – under en tunn yta av civilisation – är till sitt väsen ond. Om detta väsen inte styrs och förvakas av en överhet kommer den mänskliga samvaron att urarta i ren anarki. Vi har utgått från att det finns en radikal skillnad mellan kulturen och naturen, där vår kultur måste vara överordnad naturen. I olika tappningar har denna tanke återkommit hos västerlandets filosofer under vår långa historia.

Maktägande elit

I en liten skrift: "The Western illusion of human nature" av den kände antropologen Marshall Sahlins ifrågasätts denna i vår del av världen närmast självklara uppfattning. Man kan visserligen säga att alla stater med en maktägande elit tenderar att utveckla en uppfattning om människans väsen som ond. Ty därmed kan makten legitimeras. Makthavarna behövs ju då för att kontrollera oss andra. Trots att embryot till denna tanke alltså också finns på andra håll är det ingenstans som den blev så konsekvent utformad som i de grekiska statsstaterna. De

DEN VÄSTERLÄNDSKA ILLUSIONEN OM "DEN MÄNSKLIGA NATUREN"

grekiska filosoferna utvecklade teorin och den sammansmälte så småningom med den judiskt/kristna tron på ett ursprungligt syndafall som skulle vara orsaken till en speciellt mänsklig "arvssynd". Sahlins visar hur denna syn utvecklats av västerlandet tänkare

Men det finns också en annan aspekt av denna tro på en oföränderlig mänsklig natur: det är tron på edens lustgård, människans ursprungliga godhet. Sådana tankar har frodats parallellt och givit upphov till idéer om den "gode" vilden som i motsats till västerlandets folk bibehållit sina goda egenskaper. Men det utgår ändå från att vi har en grundläggande natur.

"Upplyst egenintresse"

Under upplysningstiden på 1700-talet skedde en märklig förändring. Den moraliska kompassen vreds så att säga 180 grader. Istället för att se människans ursprungliga ondska – självisheten – som ett problem började man nu uppfatta den som något gott. Den klassiska nationalekonomin såg i den nyttomaximerande "the economic man" ett "upplyst" egenintresse hos individerna som utvecklade ekonomin och samhället.

Däremot har teorin att människan av naturen är ond eller djurisk haft liten betydelse utanför den specifikt västerländska kultursfären. För de flesta utanför västerlandet skulle tanken förefalla orimlig. Många kulturer har inte sett människor som individer separerade från varandra, inte heller har de funnits någon klar skiljelinje mellan "natur" och "kultur". För många jägar- och samlar folk - historiskt och i nutid - har djur, floder, berg och stjärnor inte varit en främmande verklighet skild från deras kultur.

Om vi ser till människans natur borde vi kanske utgå från den universella principen för mänsklig socialisering - släktskap och familj. Men om nu den "mänskliga naturen" har sitt ursprung i hemmet är det onaturligt att anta att dess grundvalar är självisheten. Ty den mänskliga värmen mellan föräldrar och barn finns ju normalt sett där redan från början. Många samhällen ser inte heller släktskapet – som är fallet hos oss – som något biologiskt. Istället kan ett "släktskap" grunda sig på en gemensam historia eller boplat. Det kan inkludera fler än de biologiskt närmaste. Kanske är denna omtanke närmare den mänskliga naturen än den västerländska synen?

Men givet vår ofta grymma historia, är människan ändå inte ond? Människor kan otvivelaktigt bete sig ont – men det är en "mänsklig" ondska som kommer ur vårt samhälle, menar Sahlins. Kulturen är äldre än vår art homo sapiens sapiens. Det finns bevis för att kulturen går tre miljoner år tillbaka medan vår art är endast några 100 000 år. Det är kulturen som blivit vår natur. Vi har blivit utrustade med möjligheten att leva på tusen olika sätt, trots att vi till slut endast lever ett slags liv. Vi är födda varken egoistiska eller altruistiska utan blir till genom våra mänskliga aktiviteter och vårt symboliska tänkande. Vi är människor i just den mening som de som västerlandet kallat "primitiva folk" menat att vi är. Vi borde enligt Sahlins göra avbön här: "vi har gjort ett misstag – förlåt oss". Men tyvärr, lägger han till, är det troligt att detta misstag om vår natur är något som hotar vår existens.

Leif Jacobsson